

Η αντιμετώπιση των απροβλέπτων περιστατικών και δυσχερειών κατά την εκτέλεση των συμβάσεων διοικητικού δικαίου

Της κ. **Μαρ. - Ελ. ΚΟΡΣΟΥ - ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ**

Αναπλ. Καθηγ. Π.Π.Κ.Π.Ε.

Η πλουσία σχετικώς νομολογία του γαλλικού ΣτΕ στα προκύψαντα από την εκτέλεση των συμβάσεων του διοικητικού δικαίου ζητήματα, ωδήγησε στην δημιουργία δύο σημαντικών θεωριών στο γαλλικό Διοικητικό Δίκαιο, της θεωρίας των απροβλέπτων περιστατικών και της θεωρίας των απροβλέπτων οικονομικών δυσχερειών ή θεωρίας της απροβλέπτου μεταβολής των συνθηκών.

Η πρώτη εξ αυτών, η θεωρία των απροβλέπτων περιστατικών, υπήρξε πόρισμα καθαρό της νομολογίας του γαλλικού ΣτΕ, οι δε διαμορφωθείσες συνθήκες οξείας οικονομικής κρίσεως κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο επεξεύειναν το πεδίο εφαρμογής της θεωρίας αυτής σε όλες τις συμβάσεις του Διοικητικού Δικαίου¹.

Η ερμηνευτική επεξεργασία της θεωρίας αυτής εστηρίχθη στην απόφαση του γαλλικού ΣτΕ (Gaz de Bordeaux), η οποία υπ' όψει είχε διένεξη προκληθείσα από την εκτέλεση της σπουδαιότερας των διοικητικών συμβάσεων, δηλ. της συμβάσεως παραχώρησης δημοσίας υπηρεσίας². Συμφώνως λοιπόν προς την διαμορφωθείσα θεωρία αυτή, όταν απρόβλεπτο περιστατικό παροδικού χαρακτήρος επέρχεται εκ των υστέρων και διαταράσσει την οικονομία των συμβατικών παροχών δημιουργεί δικαίωμα αποζημιώσεως του αντισυμβαλλομένου ιδιώτου. Εάν η κρίση του συμβατικού δεσμού έχει οριστικό χαρακτήρα, τότε δημιουργείται δικαίωμα λύσεως του δεσμού και απαλλαγής από των υποχρεώσεων. Αντιθέτως, συμφώνως προς την θεωρία αυτή η εξωσυμβατική κατάσταση θα πρέπει να έχει παροδικό χαρακτήρα, σε άρση του οποίου αποβλέπει η εφαρμογή της θεωρίας αυτής. Θα πρέπει δηλ. να διαταράσσεται ουσιαστικώς το οικονομικό θεμέλιο των διοικητικών συμβάσεων από την επέλευση εκτάκτων και α-

1. Βλ. Δημ. Κόρσου, *Η σύμβαση του διοικητικού δικαίου*, 1995, σελ. 173 κ.ε.

2. *C.E 30 Μαρτίου 1916, R.D.P., 1916, σελ. 220 κ.ε., Πρβλ. και de Laubadère, Moderne Développé, Traité des contrats administratifs, II (1984), αριθ. 1333, Déquignot, JCA, 511, αριθ. 383, Jéje, Les principes généraux du droit administratif, IV σελ. 464 κ.ε., de Soto, Imprévision et économie dirigée, JCF 1950, 817, Latournerie, αγόρ. επί CE 9 Μαρτίου 1928.*

προβλέπτων γεγονότων, τα οποία αφ' ενός δεν εκπορεύονται από τα αντισυμβαλλόμενα μέρη και αφ' ετέρου καθιστούν ιδιαιτέρως επαχθή, όχι αδύνατη, την εκτέλεση της διοικητικής συμβάσεως³.

Οι συμβάσεις του ιδιωτικού δικαίου, και όταν ακόμη μετέχει ως αντισυμβαλλόμενο μέρος η Διοίκηση ή κάποιο άλλο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ευρίσκονται έξω από τον χώρο της θεωρίας αυτής⁴. Αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι η θεωρία αυτή δημιουργήθηκε εν όψει ακριβώς της ιδιαιτέρας φύσεως των διοικητικών συμβάσεων και του σκοπού των, ο οποίος είναι η εξυπηρέτηση του συμφέροντος της δημοσίας υπηρεσίας και η αδιάλειπτη λειτουργία της⁵. Η Διοίκηση οφείλει, αποβλέπουσα στην εξυπηρέτηση του Δημοσίου συμφέροντος να αποφύγει κατά την εκτίμηση των απροβλέπτων περιστατικών την ματαίωση της ολοκληρώσεως της συμβάσεως. Αντιθέτως, στις συμβάσεις του Ιδιωτικού Δικαίου αμφισβητούνται μεμονωμένα ιδιωτικά συμφέροντα, των οποίων η προστασία μπορεί να επιτευχθεί και διά της λύσεως της συμβάσεως. Επί των συμβάσεων του ιδιωτικού δικαίου εφαρμογήν έχει ο 388 Α.Κ. συμφώνως προς τον οποίον, εάν τα περιστατικά επί των οποίων εστήριξαν την σύναψη της συμβάσεως τα συμβαλλόμενα μέρη, μετεβλήθησαν εκ των υστέρων, ένεκα λόγων εκτάκτων και μη δυναμένων να προβλεφθούν, από την μεταβολή δε αυτή η παροχή του οφειλέτου λαμβανομένης υπ' όψει και της αντιπαροχής έχει καταστεί υπερμέτρως επαχθής, μπορεί το δικαστήριο να αναγάγει την παροχή στο προσήκον μέτρο ή να αποφασίσει την λύση της συμβάσεως.

Το πρόβλημα αυτό στο Αστικό δίκαιο, το οποίο δυνατόν να προκύψει και υπό ομαλές περιστάσεις (π.χ. λήψεις απροβλέπτων οικονομικών μέτρων, σημαντική ελάττωσις της παραγωγής, διενέξεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων) ενεφανίσθη οξύτερον μετά τους δύο παγκοσμίους πολέμους⁶. Η σπουδαιότητα διαταραχή, η οποία επήλθε στις οικονομικές σχέσεις ανέτρεψε πολλές φορές τους οικονομικούς όρους των δικαιοπραξιών. Εκ του λόγου τούτου κατέστη επιτακτικότερη η ανάγκη της ρυθμίσεως του θέματος διά θετικών διατάξεων, οι οποίες θα δύνανται να αποκαταστήσουν την διαταραχθείσαν ισορροπία διά της προσαρμογής των οικονομικών όρων της δικαιοπραξίας προς τας επελθούσας νέας συνθήκας. Ο νομοθέτης διά του άρθρου 388 Α.Κ. ετάχθη υπέρ της επεικούς λύσεως της συμφώνου προς το περί δικαίου αίσθημα, θεσπίσας ρητώς αυτήν ως προς τας αμφοτεροβαρείς συμβάσεις.

Το άρθρο 388 Α.Κ. απαιτεί ρητώς μεταβολήν των περιστατικών, επιγενομένων μετά την κατάρτισιν της συμβάσεως. Η μεταβολή αυτή, επίσης, πρέπει να είναι εξ εκτάκτων και απροβλέπτων λόγων, λόγων δηλ., οι οποίοι κατά την κανονικήν πορείαν των ανθρωπίνων πραγμάτων δεν επέρχονται συνήθως, αλλά προκαλούνται εξ ασυνήθων γεγονότων, των οποίων η επίδρασις δεν ήταν δυνατόν διά των συνήθων κατά την καλήν πίστιν και τα συναλλακτικά ήθη προσπαθειών ή δαπανών να αποτραπούν, (π.χ. υ-

3. CE 19 Δεκεμβρίου 1932, *Gie de tramways de Cherbourg, Jéje, Les principes généraux du droit administratif, IV, σελ. 476, Π. Παυλοπούλου, Η σύμβαση εκτέλεσης δημοσίου έργου, άρθρα και γνωμοδοτήσεις, 1997 σελ. 232 κ.ε.*

4. Δημ. Κόρσου, *έ.α.*, σελ. 173 κ.ε., de Laubadère, *Moderne Dévolvé, Triaté des contrats administratifs, II (1984) αριθ. 1136, Péquignot, JCA, 511 αριθ. 423.*

5. Βλ. Δημ. Κόρσου, *έ.α.*, σελ. 173 κ.ε.

6. Βλ. Ερμ ΑΚ 388, Σακκέτας, *απρόοπτος μεταβολή των συνθηκών, Εισαγ. 388.*

δοκιμές

ΕΚΔΟΣΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κ.Π.Ε.

- * ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΜΒΑΚΑΣ Χιούμορ, ειρωνεία και διακωμώδηση στα ρεμπέτικα τραγούδια: μέσα πραγμάτωσης ενός διασκεδαστικού υποδείγματος
- * ΑΝΔΡΕΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Καταναλώνοντας τη θρησκεία. Σημειώσεις σχετικά με την έκθεση *Θησαυροί του Αγίου Όρους*
- * ΘΟΔΩΡΗΣ ΣΠΥΡΟΥ Από το Γαρδίκι στο Γαρδικάκι: διαδικασίες αστικοποίησης μίας Βλάχικης κοινότητας των Τρικάλων
- * ΑΡΓΥΡΗ ΘΕΟΥ Η «πραγματικότητα» της γραφής στον *Μαριάμπα* του Γιάννη Σκαρίμπα
- * ΜΑΝΩΛΗΣ ΦΑΝΟΥΡΑΚΗΣ Η «ελληνοαλαβανική συμμαχία» του 1821
- * ΛΕΝΑ ΑΤΖΙΝΑ Ο εισαγωγικός λόγος για την ψυχανάλυση στην Ελλάδα: Παιδαγωγοί και προοδευτικοί εκπαιδευτικοί
- * ΔΗΜΗΤΡΑ ΜΟΣΧΟΒΑΚΟΥ Γραφή και παραβίαση στο έργο του Ζ. Μπαταίι
- * ΑΝΤΩΝΗΣ ΒΑΟΣ Η διδασκαλία των εικαστικών μαθημάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και Διδασκαλεία (1833-1933)

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ: ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Τα ρεμπέτικα τραγούδια στο ελληνικό σύστημα τέχνης και πολιτισμού

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΡΗΣ * ΓΛΥΚΕΡΙΑ ΑΡΑΠΗ

Φθινόπωρο 1999- Αθήνα

ποτίμησις νομίματος δεν θα πρέπει να αποκλείεται να ληφθεί υπ' όψει ως απρόοπτος μεταβολή των συνθηκών προς εφαρμογήν της διατάξεως του άρθρου 388 Α.Κ. εάν αποδεικνύεται, ότι τα μέρη επί μη ολοκληρωθείσης αμφοτεροβαρούς συμβάσεως εστηρίχθησαν κυρίως επί της σταθερότητος της αξίας του νομίματος η δε υποτίμησις αυτού δεν ήτο δυνατόν να προβλεφθεί κατά τας συντρεχούσας περιστάσεις).

Ο χαρακτηρισμός *in abstracto* των λόγων ως «**εκτάκτων και απροβλέπτων**» συνδέεται προς την ορθήν ερμηνείαν και εφαρμογήν των νομικών τούτων εννοιών, εν σχέσει μάλιστα προς τους ορισμούς της καλής πίστεως και των συναλλακτικών ηθών. Η ύπαρξη όμως τοιούτων λόγων είναι ζήτημα πραγματικό, υποκείμενο εις την έμφρονα και ανέλεγκτον κρίσιν του δικαστού της ουσίας, ως και το αν οι συμβαλλόμενοι ειδικώς εν τη συγκεκριμένη περιπτώσει προέβλεψαν ή απεδέχθησαν τον κίνδυνον της μεταβολής των περιστατικών⁷.

Το άρθρο 388 Α.Κ. αποτελεί μία από τις βασικότερες και πιο ρηξικέλευθες διατά-

7. Βλ. *Ερμ ΑΚ, έ.α., σ. 526.*

ξεις του Α.Κ.⁸. Εκκινούντες από την αρχή του απαραβιάστου των συμβάσεων, (pacta sunt servanda), η διάταξις προβλέπει (υπό όρους) την υποχώρηση της αρχής αυτής, αναγνωρίζοντας την δυνατότητα δικαστικής λύσεως ή αναθεωρήσεως της αμφοτεροβαρούς συμβάσεως, σε περίπτωση απροόπτου μεταβολής των συνθηκών και ανατροπής της ισορροπίας παροχής και αντιπαροχής. Έτσι, η διάταξη προσδίδει ως ένα βαθμό περισσότερη δικαιοσύνη στις συμβάσεις (έστω μόνον στην αρχική συμβατική ισορροπία), απαμβλύνοντας τον ατομιστικό χαρακτήρα του δικαίου των συμβάσεων και προστατεύοντας τον συμβαλλόμενο εκείνον, ο οποίος εν ονόματι της ελευθερίας των

8. Βλ. Μ. Σταθόπουλου, *Ερμ. Α.Κ. Α.Κ 388* σελ. 367 κ.ε., ΠΒ και ΣτΕ 1136/1999, κατά την οποία συμφώνως προς την ΑΚ 388, απηχούσαν γενικήν αρχήν του δικαίου, καθ' ό μέρος δι' αυτής προβλέπεται μεταξύ άλλων η παροχή αποζημιώσεως, αναλόγως εφαρμοστέα και επί διοικητικών συμβάσεων, έπι, λαμβανομένης υπ' όψει της καλής πίστεως και των συναλλακτικών πθών, αι συνθήκαι, αι οποίαι απειτέλεσαν το θεμέλιον καταρτίσεως διοικ. συμβάσεως, μειτεβλήθησαν εκ των υστερών εκ λόγων εκτάκτων και απροβλέπτων, ένεκα δε της συνδρομής των λόγων τούτων, η εκπλήρωσις της παροχής, εν όψει και της αντιπαροχής, καιέστιν υπερμέτρως επαχθής, το δικαστήριο δύναται παρεμβαίνον διορθωτικώς εις τα της συμβάσεως, να αναγάγη κατ' απόκλισιν από των συμφωνηθέντων την παροχήν εις το προσήκον μέτρον. Η τοιαύτη δε αναποσαρμογή της παροχής έναντι της αντιπαροχής, αποβλέπουσα εις την εξασφάλισιν της διατηρήσεως της ισορροπίας της συμβάσεως, η οποία διατηράχθη εκ των ανωτέρω εκτάκτων και απροβλέπτων λόγων, συνιστά αποζημίωσιν, η οποία κατά τον νόμον, περιορίζεται εις το προσήκον μέτρον. Εκ του ότι δε η ως άνω διάταξις τυχάνει αναλόγου εφαρμογής, επί των διοικητικών συμβάσεων, έπεται ότι επί των συμβάσεων αυτών δεν τυχάνουν εφαρμογής, αι κατά την θεωρίαν του δικαίου των διοικητικών συμβάσεων γενικαί αρχαί της «ζημιογόνου πράξεως της Αρχής» και του «απροβλέπτου». Τούτο δε διότι ναι μεν διά της εφαρμογής των γενικών αρχών αυτών σκοπεύεται, κατ' αρχήν, η εξασφάλισις της διατηρήσεως της ισορροπίας διοικητικής συμβάσεως, η οποία διατηράχθη εκ λόγων εκτάκτων και απροβλέπτων, οι οποίοι συνέτρεξαν μετά την κατάρτιση της διοικητικής συμβάσεως ταύτης, πλην κατά τας εν λόγω γενικαί αρχάς, η αποκατάστασις της ισορροπίας διοικητικής συμβάσεως επέρχεται ειδικότερα κατ' εφαρμογή μεν της γενικής αρχής της «ζημιογόνου πράξεως της αρχής» διά της παροχής πλήρους αποζημιώσεως, κατ' εφαρμογή δε της γενικής αρχής του «απροβλέπτου» διά της παροχής αποζημιώσεως, καλυπτούσης μόνον τας θεπικάς ζημίας. Κατ' ακολουθίαν τούτων, εφ' όσον διά της αναλόγου εφαρμογής του άρθρου 388 Α.Κ αποκαθίσταται η ισορροπία διοικ. συμβάσεως, η οποία διατηράχθη επίσης εκ λόγων εκτάκτων και απροβλέπτων, μεταγενέστερων του χρόνου καταρτίσεως της διοικητικής συμβάσεως, συνίσταται δε, ειδικότερον, η αποκατάστασις αυτή εις την παροχήν αποζημιώσεως κατά το προσήκον μέτρον. Αι ανωτέρω γενικαί αρχαί του δικαίου των διοικητικών συμβάσεων, αποβλέπουσαι εις την ικανοποίησιν του αυτού ακριβώς σκοπού, ήτοι της εξασφαλίσεως της διατηρήσεως της ισορροπίας διοικ. συμβάσεως, δεν τυχάνουν εφαρμογής επί διοικητικών συμβάσεων, έστω και αν διά της εφαρμογής των γενικών αυτών αρχών παρέχεται μεγαλύτερα αποζημιώσις και συνεπώς μείζων προστασία, δοθέντος, ότι ο σκοπός αυτός ικανοποιείται κατά νόμον δια της αναλόγου εφαρμογής κειμένης ειδικής διατάξεως. Κατά την διάταξιν του άρθ. 1 παρ. 1 του Ν. 889/79 η αναθεώρησις των τιμών εκτελέσεως των δημοσίων έργων αποσκοπεί εις την ανημετώπισιν των συνεπειών της μεταβολής των παραγόντων, επί τη βάσει των οποίων διαμορφούνται αι συμβατικά τιμαί εκτελέσεως των δημοσίων έργων. Και ναι μεν, κατά το ανωτέρω δεύτερον εδάφιον της παρ. 1 του άρθ. 1 του Ν. 88/79, κατά την διάρκειαν της περιόδου, εις την οποίαν αφορά η αναθεώρησις, αι αναθεωρημένα συμβατικά τιμαί παραμένουν σταθεραί, εκ τούτου όμως το αρμόδιον δικαστήριο ουδόλως στερείται της δυνατοότητος, εάν αυτό δεν επιτεύχθη κατά την ενώπιον των διοικητικών οργάνων διαδικασίαν, να παρεμβαίνει διορθωτικώς εις τα της συμβάσεως, όχι μόνον όταν συνιρέχουν αι προϋποθέσεις του άρθ. 388 Α.Κ, αλλά και κατά τα άρθρα 200 και 288 Α.Κ., τα οποία, αποδίδοντα γενικήν αρχήν του δικαίου, έχουν ανάλογον εφαρμογήν και επί διοικ. συμβάσεων, οίαι και αι συμβάσεις περί εκτελέσεως δημοσίων έργων, καθορίζον, κατά παρέκκλισιν έπι από των συμφωνηθέντων, την παροχήν και αντιπαροχήν εις το επιβαλλόμενον εκ της καλής πίστεως και των συναλλακτικών πθών μέτρον, όταν, συνεπεία εξαιρετικού γεγονότος, μεταβλήθησαν απροβλέπτως αι ως άνω τιμαί κατά τρόπον, ώστε, έστω και αν δεν συνιρέχει περίπτωσις εφαρμογής του άρθ. 388 Α.Κ, καθίσταται, ουχ ήπτον, διά τινα των ανημιωβληθέντων η υπό τούτου οφειλομένη παροχή υπερμέτρως επαχθής και μάλιστα εις βαθμόν, υπερβαίνοντα τον, κατά την καλήν πίστιν και τα συναλλακτικά ήθη, δυνάμενον να αναληφθή υπό τούτου κίνδυνον (πρβλ. βλ. ΣτΕ 2384/96, 3607/97).

συμβάσεων και της συμβατικής δεσμεύσεως θα εκινδύνευε να υποστεί υπέρμετρα επαχθείς θυσίες.

Το άρθρο 388 Α.Κ. δεν είναι παρά ειδική εκδήλωση της αρχής της καλής πίστεως, που διατυπώνεται γενικά για το ενοχικό δίκαιο στο άρθρο 288 Α.Κ. (Βλ. Α.Π. 474/76, ΝοΒ 24, 1061 Εφ. Πατρών 1/67, Ν. Δικ. 23, 79). Και χωρίς την θέσπιση του άρθρου 388 Α.Κ. θα ήταν δυνατόν το Αστικό Δίκαιο να οδηγήσει σε όμοιες λύσεις. Πρακτικά όμως η υιοθέτηση της ειδικής διατάξεως για την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών στον Α.Κ. είναι χρήσιμη διότι δηλώνει σαφέστατα την νομοθετική βούληση από ό,τι θα συνήγετο από την γενική ρήτρα και έτσι παρακινεί τον δικαστή στο να κατανικήσει δισταγμούς για την επέμβαση στις ισχύουσες συμβάσεις, όταν αυτό επιβάλλει η καλή πίστις. Η πλουσία βιβλιογραφία, όσο και νομολογία η αφορώσα διάταξη του άρθρου 388 του Α.Κ., καταδεικνύει τόσο την θεωρητική της σημασία, όσο και την ανάγκη της πράξεως για επεικέστερη και ελαστικότερη εφαρμογή του δόγματος του απαραβιάστου των συμβάσεων.

Οι προσπάθειες για θεωρητική θεμελίωση της δυνατότητας ανατροπής ή αναθεωρήσεως των συμβάσεων, που εγένοντο ανέκαθεν διεθνώς είναι γνωστές υπό το όνομα διαφόρων θεωριών⁹ (θεωρία της «*clausula rebus sic standibus*», της «προϋποθέσεως», του «δικαιοπρακτικού θεμελίου», του «ορίου θυσίας του οφειλέτου» πέρα από το οποίο γίνεται δεκτή αδυναμία παροχής, του «απροβλέπτου» κ.λ.). Με την θέσπιση της διατάξεως του άρθρου 388 του Α.Κ. οι προσπάθειες αυτές έγιναν περιττές. Όπως δήποτε όμως επηρέασαν πολύ τον νομοθέτη κατά την διατύπωση της διατάξεως (κυρίως η θεωρία του δικαιοπρακτικού θεμελίου, κατά δεύτερο λόγο η θεωρία του απροβλέπτου).

Εκ πρώτης όψεως η θεωρία του απροβλέπτου στο διοικητικό δίκαιο παρουσιάζει ομοιότητες προς την διάταξη του άρθρου 388 του Α.Κ.. Η σημαντική της όμως διαφορά από το άρθρο 388 είναι, ότι η θεωρία αυτή έχει οικοδομηθεί επί της ιδέας της διασφαλίσεως του δημοσίου συμφέροντος και της διασώσεως της συμβάσεως διά της κοινής συμβολής των μερών. Το άρθρο 388 όμως αποβλέπει στην αποκατάσταση της οικονομικής εξαρθρώσεως του αντισυμβαλλομένου με κάθε μέσο, ακόμη και με την λύση της συμβάσεως. Η θεωρία του απροβλέπτου μεριμνά για την διάσωση του ενοχικού δεσμού, στηρίζεται δε κυρίως στην αρχή της Δικαιοσύνης και της συνεχούς λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών¹⁰.

Εφ' όσον η Διοίκηση έχει την ευθύνη της συνεχούς λειτουργίας των Δημοσίων υ-

9. Βλ. Μ. Σταθοπούλου, *έ.α. σ. 367*.

10. Βλ. Δημ. Κόρσου, *έ.α., σ. 176*. Τα συναφή προς την ύλην αυτής θέματα αναγόμενα συστηματικώς στον κλάδο της φιλοσοφίας του δικαίου, έχουν τύχει και στην Ελλάδα και έξω αυτής ευρείας κριτικής αναλύσεως και επεξεργασίας. Βλ. οχι. Κων/νου Τριανταφυλλόπουλου, *Γενικά αρχαί, 1926 σσ. 17 κ.ε.*, Κων. Τσάτσου, *Μελέται φιλοσοφίας του δικαίου, 1960, έκδ. Ικάρου, του αυτού, Der Begriff des positiven Rechts, Heidelberg, 1928, Τσιρινιάνη, Αυστηρόν Δίκαιον και Επεικεία, ΑΙΔ, 1941, σσ. 1 κ.ε.*, Binder, *Philosophie des Rechts, 1925, σσ. 816 κ.ε.*, Ripert, *La règle morale dans les obligations civiles, 1948, αρ. 2, κ.ε.*

πηρεσιών πρέπει και να μεριμνά ώστε να ολοκληρώνονται οι συμβάσεις αυτές χάριν της λειτουργίας των υπηρεσιών¹¹.

Εν όψει των ανωτέρω θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί, ότι η θεωρία του απροβλέπτου καθιερώνεται στην χώρα μας διά του άρθρου 388¹². Μέχρι κάποιου βαθμού είναι ορθόν, δεδομένου, ότι παρόμοιες διατάξεις καλύπτουν όχι μόνον καθαρώς αστικές σχέσεις αλλά και τις σχέσεις δημοσίου δικαίου για τις οποίες τελικό καταφύγιο είναι ο Αστικός Κώδικας¹³.

Προϋποθέσεις εφαρμογής της θεωρίας του απροβλέπτου

Διά την εφαρμογήν της θεωρίας αυτής πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς οι εξής προϋποθέσεις.

α. Σύμβασις Διοικητικού Δικαίου οι συμβάσεις του Ιδιωτικού Δικαίου ευρίσκονται έξω από την σφαίρα εφαρμογής της εν λόγω θεωρίας. Εις τον χώρον του ιδιωτικού δικαίου εφαρμογήν έχει το άρθρο 388 του Α.Κ.

β. Γεγονός έκτακτο και απρόβλεπτο, δηλαδή γεγονός το οποίο δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθεί κατά την έναρξη της ισχύος της συμβάσεως από τα συμβαλλόμενα μέρη¹⁴.

Οι διοικητικές συμβάσεις, ως προς το οικονομικόν αυτών μέρος και λόγω του μακρού χρόνου της ισχύος των, είναι συμβάσεις τυχηραί, υπό την έννοιαν ιδίως, ότι δεν αποκλείεται να προκύψουν κατά την διάρκειαν αυτών δυσάρεστα ενδεχόμενα διά τον ανάδοχον. Η διακύμανση των τιμών και ειδικώτερον η υπερτίμηση αποτελεί κατ' αρχήν, σύνηθες οικονομικόν γεγονός, το οποίον ο ανάδοχος οφείλει να γνωρίζει, να εκτιμά, και να ασφαλίζεται εκ του ενδεχομένου τούτου. Όταν όμως η σημειωθείσα αύξηση των τιμών, ανατρέπει τους υπολογισμούς, τους οποίους ηδύνατο να κάνουν οι συμβαλλόμενοι κατά τον χρόνο της συνομολογήσεως της συμβάσεως, το γεγονός τούτο αποβαίνει ασύνηθες, έκτακτον. Η διακύμανση των τιμών αποβαίνει, επομένως, έκτακτο γεγονός, όταν επέρχεται κατ' ακολουθίαν της ασταθείας του νομίματος, ή της υποτιμήσεως αυτού¹⁵.

Το επελθόν γεγονός δεν αρκεί να είναι έκτακτον, αλλά πρέπει να είναι και απρόβλεπτο, δηλ. να μη ήταν δυνατόν να προβλέψουν οι αντισυμβαλλόμενοι κατά τον χρόνον της συνομολογήσεως της συμβάσεως.

11. Βλ. Δημ. Κόρσου, *Διοικητικόν Δίκαιον, Γενικόν μέρος, 1995, φ. 41, Flamme, Les marchés de l'administration, 1955, σελ. 498 κ.ε.*

12. Βλ. Ηλ. Κυριακόπουλου, *Η θεωρία του απροβλέπτου και η νομολογία του ΣτΕ, ΕΕΝ, 1953, σσ. 425 κ.ε. Πρβλ. και Σακκέτα, Ερμ ΑΚ, εισαγ. 388.*

13. Βλ. Δημ. Κόρσου, *έ.α. σ. 175, Γ. Μπαλή, Υπόμνημα στον Αστικόν Κώδικα, Πρβλ. Γ. Παπακαιζή, Σύστημα 1991, σσ. 307 κ.ε., Βεγλερή, Η χειραφέτηση του Διοικητικού Δικαίου από το Αστικό Δίκαιο, ΕΤΑ, 1946, G. Jéje, De l'application des règles du droit privé aux manifestations unilaterales ou contractuelles de volonté du droit public, R.D.P., 1923.*

14. Βλ. Δημ. Κόρσου, *έ.α., σελ. 178 και την εκεί βιβλιογραφίαν, Πρβλ. de Laubadère, Moderne Dévolvé, Traité des contrats administratifs, II, (1984), αριθ. 1350 κ.ε.*

15. Βλ. Ηλ. Κυριακόπουλου, *έ.α. σ. 428.*

Ποικίλοι είναι οι συντελεστές επί τη βάση των οποίων κρίνεται το έκτακτο και απρόβλεπτο περιστατικό, όπως η φύσις του γεγονότος η έκταση την οποίαν λαμβάνει, ο χρόνος κατά τον οποίον συντελείται, οι διανοητικές ικανότητες, η καλλιέργεια και η πείρα την οποίαν διαθέτει ο αντισυμβαλλόμενος. Η φύσις του εκτάκτου και απροβλέπτου γεγονότος είναι κατά κανόνα οικονομική, όπως επιβολή φορολογίας, αύξηση μισθών και ημερομισθίων, πόλεμος, απεργίες, ύψωση τιμών πρώτων υλών κ.λ..

Σπουδαίος συντελεστής για τον χαρακτηρισμόν του γεγονότος ως εκτάκτου και απροβλέπτου είναι και ο χρόνος κατά τον οποίον τούτο λαμβάνει χώραν. Έτσι π.χ. σε εποχή οικονομικής κρίσεως και ασταθείας η αύξηση των μισθών και των ημερομισθίων αποτελούν γεγονότα όχι έκτακτα και απρόβλεπτα, αλλά ευρισκόμενα εντός του κύκλου της συνήθους πορείας των πραγμάτων. Η παλαιότερα νομολογία του Γαλλικού ΣτΕ ωδήγησε στο συμπέρασμα, ότι δεν εφαρμόζεται η θεωρία του απροβλέπτου, εάν συντρέχουν τέτοιες περιστάσεις¹⁶.

γ. Γεγονός ανεξάρτητο της θελήσεως των αντισυμβαλλομένων. Το επελθόν γεγονός, όσον έκτακτον και απρόβλεπτον και εάν είναι, δεν επιτρέπεται να προεκλήθη εξ ενεργείας του αναδόχου, ιδίως δε, ούτε αμέσως, ούτε εμμέσως, εκ πράξεως της Αρχής (*fait du prince*), δηλ. εκ πράξεως του νομοθέτου ή της δημοσίας διοικήσεως. Ως πράξις της Αρχής εννοείται παν μέτρον, το οποίο έλαβε ο νομοθέτης ή η δημοσία διοίκηση, συνέπεια του οποίου η παρά του αναδόχου εκτέλεση της διοικητικής συμβάσεως αποβαίνει δι' αυτόν δυσχερεστέρα και επαχθεστέρα. Το μέτρον τούτο δυνατόν να συνίσταται εις την μεταρρύθμιση, είτε της εργατικής νομοθεσίας λ.χ. διά του καθορισμού ανωτέρων ημερομισθίων, ή διά της μειώσεως των ωρών εργασίας, ή της φορολογικής νομοθεσίας δι' επιβολής νέων φόρων ή τελών ή αυξήσεως των παλαιών¹⁷ κ.λ..

δ. Γεγονός συνεπιφέρων ανατροπήν της οικονομικής βάσεως της συμβάσεως. Το γεγονός το συνιστών την ανωτέρα βία δεν αρκεί να καθιστά απλώς δυσχερεστέρα και επαχθεστέρα την εκτέλεση της συμβάσεως από πλευράς του αναδόχου. Είναι ανάγκη δηλ. να δημιουργείται διά τον ανάδοχον κατάσταση, η οποία να απειλεί σοβαρώς την οικονομική βάση της συμβάσεως¹⁸. Θα πρέπει δηλ. το έκτακτο και απρόβλεπτο γεγονός να δημιουργεί διαταραχή, σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική βάση στην οποίαν εστηρίχθη η σύμβαση και το βάρος το οποίο προκύπτει από το γεγονός αυτό να υπερβαίνει το όριο των θυσιών, τις οποίες κάθε συμβαλλόμενος δύναται να υποστεί¹⁹.

Το έκτακτο και απρόβλεπτο γεγονός δεν θα πρέπει να φθάνει μέχρι σημείου, ώστε να συνιστά ανωτέρα βία. Οφείλει δηλ. να αρχίζει από το σημείο, όπου τελειώνει το από κάθε σύμβαση ανεκτό όριο θυσιών και να τελειώνει στο κατώφλι της ανωτέρας

16. Βλ. Δημ. Κόρσου, *έ.α.*, σ. 179, *CE 16 Ιαν. 1930, Min. de la guerre, Πρβλ. Réquignot, JCA, 511, αριθ. 435.*

17. Βλ. Ηλ. Κυριακόπουλου, *έ.α.*, σ. 428, βλ. *ΣτΕ 4447/1995.*

18. Βλ. Ηλ. Κυριακόπουλου, *έ.α.*, σ. 428.

19. Βλ. Δημ. Κόρσου, *έ.α.*, σ. 179.

βίας²⁰. Ο χαρακτήρας του γεγονότος, επίσης, θα πρέπει να είναι προσωρινός, δηλαδή παροδικός²¹.

Η αποζημίωση την οποία οφείλει το κράτος επί τη βάση της θεωρίας του απροβλέπτου αποβλέπει ακριβώς στο να βοηθήσει τον αντισυμβαλλόμενο να υπερπηδήσει την δυσχέρεια των περιστάσεων. Εάν το γεγονός δεν έχει χαρακτήρα προσωρινό, τότε δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί η θεωρία του απροβλέπτου, αλλά αναζητείται ενδεχομένως λύση εις άλλες διατάξεις του Αστικού Κώδικα (Α.Κ. 178, 179, 140)²².

Εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της θεωρίας του απροβλέπτου, τότε ο αντισυμβαλλόμενος ιδιώτης αποκτά δικαίωμα μερικής αποζημίωσης από την συμβαλλομένη διοίκηση. Η αποζημίωση αυτή έχει σκοπόν να στηρίζει τον αντισυμβαλλόμενο ιδιώτη στην εκπλήρωση της οφειλομένης παροχής. Το δικαίωμα αυτό είναι καθαρώς δικαίωμα αναπροσαρμογής των παροχών, όχι στο προσήκον, αλλά σε κάποιο μέτρο.

Ο δικαστής αποφασίζει κατ' εύλογη κρίση εκτιμών το σύνολον των περιστάσεων υπό τις οποίες επήλθε η διατάραξη της αρχικής ισορροπίας των συμβατικών παροχών, διαθέτει δε διακριτικήν ευχέρειαν σταθμίσεως και αξιολογήσεως των συντελεστών προς τον σκοπόν να ανευρεθεί το μέτρο εκείνο της αποζημίωσης, το οποίο δεν θα αποκαθιστά πλήρως την ζημία, θα στηρίξει όμως τον αντισυμβαλλόμενο διά να ανταπεξέλθει στην προσωρινή δυσχέρεια.

Η διακριτική αυτή ευχέρεια του δικαστού τελεί υπό ωρισμένους περιορισμούς. Έτσι αποκλείεται:

α. Η λύση της συμβάσεως και η απαλλαγή του αντισυμβαλλομένου από την υποχρέωσιν εκπληρώσεως ακεραίας της παροχής. Η λύση αυτή επιτρέπεται μόνον εφ' όσον φθάσωμε στον κύκλο της ανωτέρας βίας. Ο αντισυμβαλλόμενος χρεωστεί την παροχή, ως εάν δεν είχε μεσολαβήσει το έκτακτο περιστατικό. Εν τη εφαρμογή της η θεωρία του απροβλέπτου δεν απομακρύνεται της αρχής, ότι ο ανάδοχος υποχρεούται να συνεχίσει την λειτουργία της επιχειρήσεως, ότι δηλαδή δεν απαλλάσσεται των εκ της διοικητικής συμβάσεως υποχρεώσεων του. Εις τούτο άλλως τε έγκειται η όλη αξία και σπουδαιότητα της θεωρίας, η οποία διεπλάσθη προς τον σκοπόν, όπως μη ανασταλεί η λειτουργία της επιχειρήσεως παρά τις δυσχέρειες, τις οποίες αντιμετωπίζει²³.

20. Βλ. Δημ. Κόρσου, *έ.α.*, σ. 180, Πρβλ. και Διοικ. Εφ. Αθηνών 4366/1989. Συμφώνως προς την απόφασιν αυτήν, η επίκληση από τον προσφεύγοντα μόνης της αιτίας που προκάλεσε την βλάβη στο έργο, με τον ισχυρισμό ότι αυτή οφείλεται σε ανωτέρα βία, εφ' όσον δεν συνδυάζεται με την επίκληση και απόδειξη της συνδρομής συγκεκριμένου εξωτερικού και απροβλέπτου γογονότος (όπως π.χ. σεισμού, πλημμύρας, εκρήξεως κ.λ.), το οποίο και δεν θα πδύνατο να αποτραπη με οποιαδήποτε επιμέλεια και σύνεση, δεν συνιστά από μόνη της περιστατικό ανωτέρας βίας.

21. Βλ. χαρακτηριστικώς την απόφαση του γαλλ. ΣιΕ Gaz de Bordeaux, στην οποίαν ρητώς εγγεγο, ότι «πρέπει να αναζητηθεί λύσις θέτουσα τέρμα σε δυσχέρειες προσωρινές», ρητώς δε έπειξιώθη από την CE 19 Δεκεμβρίου 1932, Gie des tramways de Cherbourg, Δημ. Κόρσου, *έ.α.* σ. 310.

22. Βλ. Σακκέτα, Ερμ ΑΚ, 388, αριθ. 46, Ζέπου, Ενοχ. Δίκαιον, I, 1955, σ. 564, Δημ. Κόρσου, *έ.α.*, σ. 181.

23. Βλ. Ηλ. Κυριακόπουλου, *έ.α.*, σ. 430.

β. Η μείωση της παροχής και η αναγωγή τους στο προσήκον μέτρον όπως προβλέπει το άρθρο 388. Η μείωση αυτή των υποχρεώσεων του αντισυμβαλλομένου θα έπληττε ενδεχομένως το συμφέρον της διοικήσεως. Ο αντισυμβαλλόμενος αποκτά εκ των απροβλέπτων αυτών περιστάτικων δικαιώμα αποζημιώσεως από την κρατική Διοίκηση. Η αποζημίωση αποβλέπει στο να αποτρέψει την οικονομική εξάρθρωση του αντισυμβαλλομένου διά της κατανομής του εξωσυμβατικού βάρους μεταξύ της Διοικήσεως και αυτού. Αναγνωρίζεται δηλαδή στον αντισυμβαλλόμενο αξίωση, όπως απαιτήσει σε χρήμα αποζημίωση. Είναι η λεγομένη αποζημίωση του απροβλέπτου (*indemnité de imprevision*), η οποία περιορίζεται μόνον εις το *damnum emergens*, του αναδόχου στερουμένου οριστικώς του κέρδους, το οποίο θα ηδύνατο άλλως να πραγματοποιήσει²⁴. Διά της αποζημιώσεως ταύτης επιζητείται να επανορθωθεί η θετική μόνον ζημία και ουδέποτε το διαφυγόν κέρδος (*lucrum cessans*), την οποίαν ο ανάδοχος υφίσταται εφ' όσον χρόνον διαρκεί η εξωσυμβατική αυτή κατάσταση. Η αποζημίωση του απροβλέπτου σκοπεί δηλαδή να καλύψει το έλλειμμα, το οποίον προκαλούν τα εξωσυμβατικά βάρη αφ' ότου ανετράπη η οικονομική βάση επί της οποίας θεμελιώθη η σύμβαση²⁵.

Αυτή είναι συμφώνως προς την θεωρία του απροβλέπτου η λύση. Η κατανομή της ζημίας μεταξύ των μερών. Η αποζημίωσις δεν καλύπτει το σύνολον των ζημιών, το οποίο εμφανίζει η λειτουργία της επιχειρήσεως. Κατά τούτο άλλως τε διακρίνεται η θεωρία του απροβλέπτου της θεωρίας της ζημιολογίας πράξεως της αρχής. Επί της περιπτώσεως του απροβλέπτου επέρχεται κατανομή των εξωσυμβατικών βαρών μεταξύ της δημοσίας διοικήσεως και του αντισυμβληθέντος αναδόχου²⁶.

Αυτή είναι συμφώνως προς την θεωρία του απροβλέπτου η λύση. Η κατανομή της ζημίας μεταξύ των μερών. Ο δικαστής όμως εκτιμών τις περιστάσεις υπό τις οποίες επέρχεται η ζημία επιρρίπτει συνήθως το μεγαλύτερο βάρος της ζημίας στη συμβαλλομένη Διοίκηση ως οικονομικώς ισχυροτέρα. Η αποζημίωσις ορίζεται παρά του δικαστού, ο οποίος μη δικαιούμενος να προβεί σε αναθεώρηση της συμβάσεως, περιορίζεται να υποδείξει στα αντισυμβαλλόμενα μέρη την σκοπιμότητα της ανανεώσεως της συμβάσεως επί νέων βάσεων. Εφ' όσον όμως τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν συμφωνήσουν, ο δικαστής χωρεί στον καθορισμόν της αποζημιώσεως βάσει της «**λογικής ερμηνείας της συμβάσεως**»²⁷.

Από την επισκόπηση της νομολογίας του Γαλλικού ΣτΕ προκύπτει, ότι ποσοστό έως και 90% της ζημίας βαρύνει κατά κανόνα την συμβαλλομένη Διοίκηση. Σε ελάχι-

24. Βλ. *de Laubadère, Moderne Développé, Traité des contrats administratifs, II (1984), αριθ. 1393*, Ηλ. Κυριακοπούλου, *έ.α. σ. 430*, Δημ. Κόρσου *έ.α., σ. 182*, *CE, αποφάσεις της 25 Νοεμβρίου 921, απόφασις Compagnie générale pour l' éclairage et le chauffage της 30 Ιουνίου 1926*.

25. Βλ. Ηλ. Κυριακοπούλου, *έ.α., σ. 430*.

26. Βλ. Ηλ. Κυριακοπούλου, *έ.α., σ. 430*.

27. *CE απόφασις Ville d' Elbeuf της 15 Ιουλίου 1949*, Ηλ. Κυριακόπουλου, *έ.α., σ. 430*.

στες μόνον περιπτώσεις ο δικαστής οδηγείται σε καταψήφιση αποζημιώσεως σε βάρος της συμβαλλομένης Διοικήσεως μικροτέρου του ποσοστού αυτού.²⁸

Στην φύση της θεωρίας του απροβλέπτου έγκειται, ότι η δημιουργουμένη εξωσυμβατική κατάσταση διά τον ανάδοχον είναι προσωρινή.

Η *modus vivendi* χρησιμοποιουμένη λύση του απροβλέπτου, δεν επιτρέπεται να οδηγήσει στην επί μακρόν διάστημα διατήρηση της καταστάσεως.

Η θεωρία του απροβλέπτου, όπως διεπλάσθη υπό της νομολογίας του Γαλλικού ΣτΕ εφαρμογή έχει επί πάσης αδιακρίτως διοικητικής συμβάσεως. Αρχικώς διεμορφώθη επ' ευκαιρία συμβάσεως αφορώσης την παραχώρηση δημοσίας υπηρεσίας, αργότερον όμως η εφαρμογή αυτής επεξετάθη συν τω χρόνω και επί των συμβάσεων προμηθειών²⁹.

Στην σφαίρα όμως των συμβάσεων κατασκευής δημοσίων έργων, εφαρμόζεται η θεωρία των απροβλέπτων δυσχερειών. Συμφώνως προς την θεωρίαν αυτήν, η οποία είναι πόρισμα καθαρό της νομολογίας του Γαλλικού ΣτΕ³⁰, όταν μετά την κατάρτιση της συμβάσεως και κατά τον χρόνον της εκτελέσεως αυτής, ο αντισυμβαλλόμενος ιδιώτης συναντά απροσδοκίως τεχνικές δυσκολίες (*sujetions imprévues*) ανωμάλου φύσεως, οι οποίες δεν είχαν προβλεφθεί κατά την σύναψιν της συμβάσεως, αποκτά δικαίωμα πλήρους αποζημιώσεως. Οι τεχνικές αυτές δυσκολίες θα πρέπει να καθιστούν την εκτέλεση της συμβάσεως επαχθεστέραν, παρέχουν δε στον αντισυμβαλλόμενο ιδιώτη δικαίωμα πλήρους αποζημιώσεως³¹. Κατά την θεωρία, το ανατρέπον την οικο-

28. CE 8 Νοεμβρίου 1935, *Ville de Lagnis* = ποσοστό 80%, CE 11 Μαΐου 1943, *Minerale marine* = ποσοστό 95%.

29. Βλ. Ηλ. Κυριακοπούλου, ε.α., σ. 431, CE απόφασις *Société d' éclairage de Poissif* της 8 Φεβρ. 1918.

30. Βλ. Δημ. Κόρσου, ε.α., σ. 183.

31. Βλ. de Laubadère, *Moderne Dévolvé, Traité des contrats administratifs, II* (1984) αριθ. 1276 κ.ε. Βλ. και την επί της ασκηθείσης αιπίσεως αναιρέσεως ενώπιον του ΣτΕ εκδοθείσαν απόφασιν 4447/1995, συμφώνως προς την οποίαν ... επειδή το δικάσαν Δικαστήριο ανεγνώρισεν ως ήδη εις την πρώτην σκέψιν της αποφάσεως αυτής εξετέθη ότι το αναιρεσείον Δημόσιον υποχρεούται να καταβάλη εις τον αναιρεσίβλητον την επίμαχον πρόσθετον δαπάνην, την κρίσιν του δε αυτήν εστήριζεν εις τας διατάξεις των άρθρων 197, 198 και 288 του ΑΚ. Ήδη δι' ετέρου λόγου αναιρέσεως το Δημόσιον προβάλλει, ότι το ως άνω άρθρον 288 του ΑΚ δεν ήτο εφαρμοστέον. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτός ως αβάσιμος, καθ' όσον εις την παρ. II του άρθρου 5 του εφαρμοστέου εν προκειμένω Ν. 1418/1984 ορίζεται, ότι «Στις συμβάσεις κατασκευής δημοσίων έργων εφαρμόζονται αι διατάξεις του Αστικού Κώδικα εφ' όσον δεν ορίζεται διαφορετικά στον νόμο αυτόν ή στα εκτελεστικά του διατάγματα», άλλως δε ορίζεται εις την παρ. 10 του άρθρου 10 του αυτού Ν. καθ' ήν «Πέρα από την προβλεπόμενη στις διατάξεις του άρθρου αυτού αναθεώρηση τιμών αποκλείεται η αναπροσαρμογή του εργολαβικού ανταλλάγματος ή η διάλυση των συμβάσεων δημοσίων έργων, κατ' εφαρμογήν των διατάξεων των άρθρ. 288 και 388 του Αστικού Κώδικα ένεκα της αυζομείωσης των τιμών», πλην η τελευταία αυτή διάταξις αποκλείει την εφαρμογήν του άρθρου 288 του Αστικού Κώδικος, εις την περίπτωσιν καθ' ην ζητείται αναπροσαρμογή του εργολαβικού ανταλλάγματος ένεκα αυζομείωσης των τιμών, οφειλομένης εις γενικούς λόγους, την οποίαν θεωρεί ο νόμος καλυπτομένην διά της δεσμοδετημένης αναθεωρήσεως των συμβατικών τιμών περί ης δε πρόκειται εν προκειμένω.

νομικήν βάση της συμβάσεως περιστατικό είναι ξένο προς τα συμβαλλόμενα μέρη και είναι πράξη «υλικής» φύσεως (d' ordre naturel). Όπως παρατηρεί ο M.A. Flamme, συνίσταται σε τεχνικά απρόοπτα (surprises techniques), σε έκτακτες φυσικές ή (τεχνικές) δυσκολίες, τις οποίες δεν ηδυνήθησαν να προΐδουν τα μέρη κατά τον χρόνο της καταρτίσεως της συμβάσεως. Παράδειγμα: καταρτίζεται σύμβαση κατασκευής δημοσίου έργου λ.χ. ξενοδοχείου και κατά την εκσκαφή του εδάφους προς θεμελίωση του κτίσματος συναντώνται απροόπτως στρώματα ύδατος, εξ αιτίας των οποίων καθίσταται τεχνικώς αναγκαία πρόσθετη ειδική πασσάλωση. Άλλο παράδειγμα: συνάπτεται μεταξύ ασφαλιστικού οργανισμού (ΝΠΔΔ) και ιδιωτικής τεχνικής εταιρείας σύμβαση περί κατασκευής νοσοκομείου και κατά την εκσκαφή του εδάφους προς θεμελίωση του κτίσματος ευρίσκονται απροόπτως στρώματα σκληρών βράχων, εξ αιτίας των οποίων, καθίσταται οικονομικώς επαχθεστέρα η εκσκαφή προς θεμελίωση του κτίσματος³².

Η διαφορά της θεωρίας των απροβλέπτων δυσχερειών από την θεωρία των απροβλέπτων περιστατικών είναι, ότι επί της πρώτης εξ αυτών το απρόοπτο είναι τεχνικής φύσεως (surprise technique), επί δε της δευτέρας οικονομικής φύσεως (surprise économique). Η γαλλική επιστήμη έχει κάνει δεκτόν, ότι η θεωρία των απροβλέπτων περιστατικών εφαρμόζεται, όταν έχομε απρόοπτο οικονομικό (ύψωση τιμών των πρώτων υλών), οπότε και η ζημία μοιράζεται μεταξύ των μερών, και η θεωρία των απροβλέπτων δυσχερειών, όταν έχομε απρόοπτο τεχνικό (βραχώδες έδαφος), οπότε η οφειλομένη αποζημίωση από το Κράτος είναι πλήρης. Η θεωρία των απροβλέπτων δυσχερειών ευρίσκει στήριγμα στην ιδέα της ισότητας και της δικαιοσύνης³³ ή κατ' άλλην γνώμην στην κοινή των μερών πρόθεση³⁴.

Δύο είναι οι προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς για να τύχει εφαρμογής η θεωρία των απροβλέπτων δυσχερειών:

α. Γεγονός ξένο προς τα συμβαλλόμενα μέρη, το οποίο να επέρχεται ύστερα μετά την κατάρτιση της συμβάσεως.

β. Γεγονός φυσικό, απρόβλεπτο, τεχνικής φύσεως, το οποίο δεν προέβλεψεν, ούτε ήταν δυνατόν να προβλέψει ο αντισυμβαλλόμενος και το οποίο ανατρέπει την οικονομική βάση της συμβάσεως.

Εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές σωρευτικώς, τότε μόνον παρέχεται στον αντισυμβαλλόμενο ιδιώτη δικαίωμα πλήρους αποζημιώσεως³⁵. Η αποζημίωση αυτή περιλαμβάνει την θετική ζημία, όχι όμως και το διαφυγόν κέρδος.

32. Βλ. Δημ. Κόρσου, *έ.α.*, σ. 161 και 184 και άλλα παραδείγματα από την νηλγ. του γαλλ. ΣτΕ εις de Laubadère, *Moderne Dévolvé, Traité des contrats administratifs, II, 1984*.

33. Βλ. de Laubadère, *Moderne Dévolvé, Traité des contrats administratifs, II, (1284), αριθ. 1278*.

34. Βλ. Δημ. Κόρσου, *έ.α.*, σ. 185.

35. Βλ. de Laubadère, *Moderne Dévolvé, Traité des contrats administratifs, II, (1984), αριθ. 907, Δημ. Κόρσου, έ.α., σ. 185, βλ. και ΣτΕ 4447/1995*.